

Otkriće fotografije u 19. veku bilo je presudno istorijski događaj, kao što je pre toga civilizacijski događaj bilo otkriće pisma. Slikom, odnosno fotografijom započeo „lostistorija“ borbe protiv tekstolatrije. Na tom su „frontu“ značajan doprinos dali i ljudi ovdašnji, poput Anastasa Jovanovića, Stefana Vulca i Anastasa H. Stojanovića, čija je fotografija panorame Beograda pomoću kiselografije, odnosno litnog klišea, u novembru 1866. štampana u zaglavju „Beogradskih ilustriranih novina“.

Da je fotografija „dobila pravo građanstva“ i da je prihvaćena među širokim narodnim masama kao medij za najuspešnije komuniciranje među ljudima схватили су и уредници листа „Политика“, који је 18. фебруара 1907. године прву пут у својој историји објавио једну фотографију: био је то лик Мери Рау, певачице из Берлина, која је тада имала концерт на „Коларцу“. Ипак, улога Футоганина Душана Шијачког, који је почетком 20. века већ био познато име међу вршним београдским новинарима, биће можда пресудна. Он је најпре успео, као сарадник „Малог журнала“ Боже Савића, да на странци овог популарног листа који је излазило од 1894. године, пласира прве оригиналне фоторепортаже, што су потом прихатиле и друге тадашње новине. А онда је донео судбоносну одлуку да покрене свој недељник – „Бал-

Насловна страна „Балканског рата“, који је штампан седам година пре њујоршког таблоида

ВИШЕ ОД ИСТОРИЈЕ: ПОВОДОМ ИЗЛОЖБЕ О БРАЋИ ШИЈАЧКИ У АРХИВУ ВОЈВОДИНЕ

Први таблоид „рођен“ у Футогу

кански рат“, чији је први број изашао 20. јануара 1913.

Тешко је данас говорити о правом мотиву таквог пројекта: да ли је покренут ове издавачке авантуре била жеља за остварењем профита на тржишту или је у питању максимално жртвовање за остварење високо постављеног националног циља, патриотизам претечан на странци до тада невиђеног листа, прегаче таблоида? Једно је сасвим сигурно: Шијачки је и поред свог природног инвалидитета од најраније младости био добро вољан у Балканским ратовима и у Првом светском рату, што довољно говори о његовом високом патриотизму.

Шијачки је 1934. у „Споменици“ поводом 100. годишњице „Србских новина“, објавио и списак са именима око 70 колега новинара који су, славно пали за Отаџбину на бојном пољу или су смрт нашли на ратишту или у заточеништву у балканским и Првом светском рату. Међу првим фотографима који су се одзвали звуку ратних труба у Србији 1912. године је био Риста Марјановић. Он је дошао из Париза као дописник „Њујорк Хералда“. Његова је камера забележила непознате сцене, од окупљања веселих регрута, успехе на страхотним, крвавим ратиштима па све до страдања и погубљења у првим борбеним редовима.

Један од успешнијих регистратора ослобођених територија у Јужној Србији био је Паја Јовановић, наш познати сликар, који је фотопаратом снимао сцене на ратиштима широм Македоније. Многе од тих фотографија су први пут угледале светлост дана на страницима „Балканског рата“. Била је то прворазредна сензација на српском па и светском тржишту штампе! Пре него што су се охладиле топовске

цеви на југу Србије и поконале десетине хиљада погинулих војника, на улицама Београда су се за само 30 филера продавале илустроване новине са најактуелнијим вестима и сликама са крвавих ратишта!

Већ по изгледу насловне стране „Балкански рат“ је одударо од тадашњег стереотипа српских новина: на њој је одштампана само једна велика фотографија, портрет Краља Петра Првог у војничкој униформи, која је на симболичан начин представила и сам садржај листа посебног запаљеног балканског ратног буктира. Врло изражајна фотографија уквирена је јединоставном народном орнаментиком, изворном шаром коју

Душан Шијачки снимљен 1922. године

У славу Шијачког

Изложба фотографија и докумената у Архиву Војводине део је програма којим Друштво новинара Војводине обележава 130. година од рођења Душана Шијачког, 100 година од изласка првог таблоида „Балкански рат“ и 90 година од избора Шијачког за првог председника Југословенског удружења новинара. Тим поводом је недавно једна улица у Футогу понела име Шијачког и први пут је додељена награда-Споменица Шијачког, „Дневниковом“ фоторепортеру Гаврилу Грујићу „за запажен светлосни у новинарству Војводине“. У родном месту Душана Шијачког, 11. марта 2012. године одржаће се стручни симпозијум о његовом животу и делу, биће му откривена спомен-биста, рад вајара др Владимира Јокановића, а потом ће се Футожани и гости окупити на свечаној академији у сали Културно-информативног центра.

је у то време у Београду поново изучавао Карло Драгутић Инквистри Меденхак, сликар, декоратер и фотограф, наставник у Уметничко-занатској школи у Београду, који је једно време радио и у Новом Саду. Орнаменти у виду штампаних вињета појављују се у скоро свих четрдесет бројева „Балканског рата у слици и речи“ али потпис аутора није нисмо пронашли.

Претпостављамо да је то дело Инквистрија јер се у то време, па и деценијама касније, дружио са Душаном Шијачким који му је одржао величанствени говор на сахрани 17. септембра 1942. године у Београду. Из објављеног списка оснивача и сарадника „Балканског рата“ види се да су у њему сарађивали Алекса Шангић, Бранислав Нушић, Бора Станковић, Владан Борфевин и читава плејада наших истакнутих књижевника, професора, легендарних војсковођа, високих светлосних лица... Уз извештаје с ратишта лист је објављивао краљеве наредбе српској војсци, фото вести и фоторепортаже из ослобођених крајева, доживљаје ратника, ратничке и родољубиве песме, помене погинулих, известости добровољаца... На средњим странама, дуплексима, објављивале су велике фотографије, преко две стране, што је једна од основних кар-

„Балкански рат“ је објавио ове фотографије Ристе Марјановића снимљене у првим борбеним редовима. На слици доле се види да је погинуо један од бораца

актеристика и савремених таблоида.

Таблоид је, подсетимо, назив за лист мањег формата, на који је по правилу пресавијен већи формат. Зато таблоид има тзв. средње стране, које имају стубац више него две обичне посебне стране. Тај стубац више омогућаје смелија, живља графичка решења средњих страна, што је нарочито pogodno за објављивање великих фотографија. Први таблоид се појавио 1919. године. Био је то амерички „New York Daily News“, а после њега су иницијално широм света.

Пошто је Душан Шијачки штампано „Балкански рат“ осам година пре изласка првог званичног таблоида, лако је закључити да је био веома далековић и да је међу првим издавачима новина који су схватили велику моћ фотографије у сфери информисања.

На његовим насловницама ревали су се ликови из српске краљевске породице, војсковођа, војвода и сцене са ратишта док су на ударним средњим странама биле најчешће слике из ослобођених крајева, ратних страха, ранихних на лечењу у болницама, заробљених испријатеља и уништеног оружја.

Шијачки је са српском војском преживео албанско Голготу али је у саставу Врховне команде настао да се бави новинарством у избеглиштву, на Крфу и у Солуну, а потом је био наш ратни дописник из Лондона, Њујорка, Париза, Женева... Крај рата је дочекао у Швајцарској где је издао неколико извадених „Видов-дана“ и „Чувајте Југославију“, а по повратку у Београд, када је 1922. године изабран за првог председника Југословенског новинарског удружења и као редован члан париске Међународне академије историчара, штампано је као књигу друго издање свог таблоида „Балкански рат 1912-1913. у слици и речи“, и више томова књига посвећених Краљу Петру Првом, Карађорђевићима, Николи Пашићу и путошних издања богатог илустрираних фотографијама.

Уз помоћ „Дневника“, пола века након смрти Душана Шијачког (1882-1958), пронађен је његов „изгубљени“ рукопис о родном Футогу, који је илустрован фотографијама аутора овог текста, објављен 2006. године у едницијој фотомонографији „Златно око“.

■ Боривој Миросављевић